

ระบำสี่บท : แนวคิดในการรื้อฟื้นระบำโบราณ

นาง พุสดี หลิมสกุล

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชานาฏศิลป์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

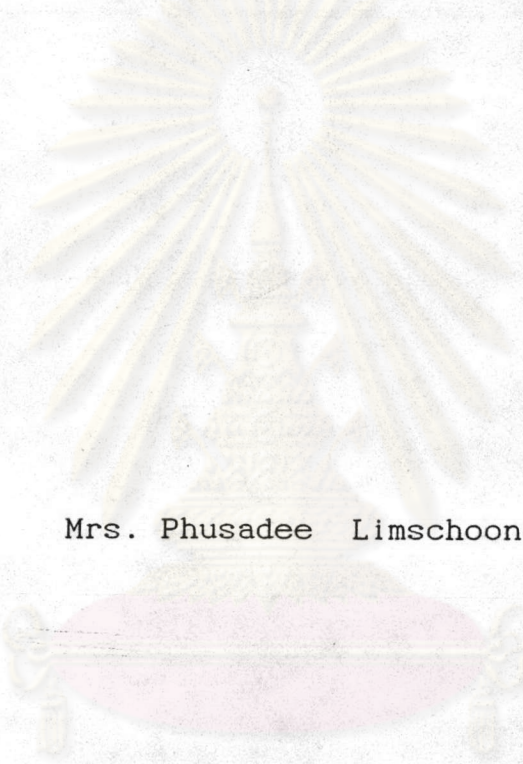
พ.ศ. 2537

ISBN 974-583-838-1

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

113250316

RABAM SI BOT : A RECONSTRUCTION METHOD FOR AN ANCIENT DANCE

Mrs. Phusadee Limschoon

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of Dance

Graduate School

Chulalongkorn University

1994

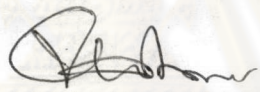
หัวข้อวิทยานิพนธ์ ระบายสีบท : แนวคิดในการรื้อฟื้นระบำโบราณ
โดย นางผุสดี หลิมสกุล
ภาควิชา นาฏยศิลป์
อาจารย์ที่ปรึกษา รศ.ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ เฉลย ศุขะวณิช

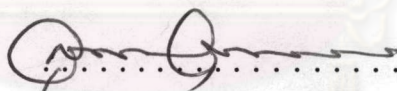

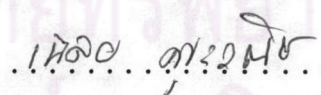
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

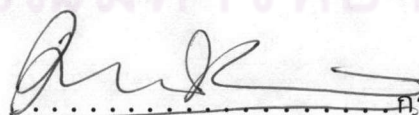

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. ถาวร วัชรากัญ)

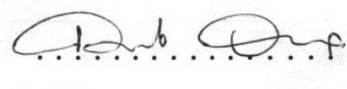
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(อาจารย์ จรรมนง แสงวิเชียร)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ เฉลย ศุขะวณิช)

.....กรรมการ
(อาจารย์ นพรัตน์ หวังในธรรม)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดวงใจ อมาตยกุล)

ผู้สื หลิมสกุล : ระเบ่ำสี่บท : แนวคิดในการรื้อฟื้นระเบ่ำโบราณ (RABAM SI BOT :
A RECONSTRUCTION METHOD FOR AN ANCIENT DANCE) อ.ที่ปรึกษา : รศ. ดร.สุรพล
วิรุฬห์รักษ์ และนางเฉลย สุชะวนิช, 439 หน้า. ISBN 974-583-838-1

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายในการแสวงหาแนวทางรื้อฟื้นระเบ่ำสี่บท ตามบทพระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยเน้นถึงการค้นคว้าวิธีการรื้อฟื้นระเบ่ำ การรวบรวมท่ารำเก่าที่มี
อยู่ในปัจจุบัน และการแต่งเติมท่ารำในส่วนที่ขาดหายไป ขึ้นมาใหม่ให้เต็มเพลง

กระบวนการรื้อฟื้นระเบ่ำสี่บท ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษา 4 ขั้นตอน คือ 1. ศึกษาเชิง
วิเคราะห์ถึงโครงสร้างของระเบ่ำสี่บท 2. วิเคราะห์ความสำคัญของท่ารำกับเนื้อร้อง ทำนอง และจังหวะ
3. สร้างหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำและการแปรแถว 4. นำท่ารำและการแปรแถวตามหลักเกณฑ์มาแต่ง
เติมให้สมบูรณ์ในส่วนที่ขาดหายไป

ผลที่ได้จากการวิจัย ก็คือ ได้ระเบ่ำสี่บทตามบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัยเต็มเพลง ได้บันทึกในรูปของภาพนิ่ง และวีดิทัศน์ของท่ารำและกระบวนการที่รื้อฟื้นทั้งชุด
และที่สืคือได้แนวคิดในกระบวนการรื้อฟื้นระเบ่ำโบราณชุดอื่น ๆ ที่ขาดหายไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....นาฏยศิลป์.....
สาขาวิชา.....นาฏยศิลป์ไทย.....
ปีการศึกษา.....2536.....

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาพร้อม : *ชื่อ ย ตย: ๑๓๕*

#C580044 : MAJOR THAI DANCE

KEY WORD: RABAM SI BOT / RECONSTRUCTION METHOD / ANCIENT DANCE

PHUSADEE LIMSCHOON : RABAM SI BOT : A RECONSTRUCTION METHOD FOR AN ANCIENT DANCE : THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. SURAPONE VIRULRUK, Ph.D. AND MS. CHALUAY SUKAVANIT 439 pp. ISBN 974-583-838-1

This thesis aims at finding the ways and means to reconstruct Rabam Si Bot, an ancient dance piece, base upon King Rama II's lyric. It searches to revive the dance by compilation the current existing part and adding the missing portion to it original.

The process of reconstruction the original dance of Rabam Si Bot comprises four stages: First is an analytical study of the structure of Rabam Si Bot. Second is a comparative analysis of the interrelationship among dance, lyric, melody and rhythm. Thrid is creating theoretical principles in selecting dance gestures and movements. Fourth is bringing selected dance gestures and movements, according to the principles, to reconsturct a new and complete Rabam Si Bot.

This research contributes to the revival of Rabam Si Bot based upon King Rama II's lyric as a full fledged dance piece with a recording in the forms of still photographs and video tape. And the reconstruction can be used for other disappearing ancient dances.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....นาฏยศิลป์.....

สาขาวิชา.....นาฏยศิลป์ไทย.....

ปีการศึกษา.....2536.....

ลายมือชื่อนิสิต.....*Don Ching*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....*[Signature]*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....*เสด็จ สุระอนันต์*.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่าน ได้กรุณาให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางในการทำวิจัย ตลอดจนการตรวจแก้ไข ให้เป็นอย่างดีมาโดยตลอด และอาจารย์ เฉลย ศุขะวณิช อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ซึ่งท่านได้ให้ความรู้ ให้คำปรึกษาด้านท่ารำ และช่วยกรุณาตรวจสอบท่ารำให้ จงงานนี้สำเร็จลงด้วยดี จึงขอขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ผู้เขียนขอขอบพระคุณคณะกรรมการ ตรวจสอบและสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่ได้สละเวลาให้ในครั้งนี้

อนึ่ง บุคคลที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งในด้านการช่วยฝึกซ้อมท่ารำ เพื่อการบันทึกภาพ คือ อาจารย์ พชรา บัวทอง นิสิตภาควิชานาฏศิลป์ที่ได้ ช่วยเป็นแบบในการถ่ายภาพ และถ่ายเทปบันทึกภาพ และนอกจากนี้ยังได้รับความกรุณาเป็นอย่างดียิ่ง จากอาจารย์ สุธี พลพงษ์ และผู้ช่วย ซึ่งเป็นผู้ทำการถ่ายทำเทปบันทึกภาพและตัดต่อภาพให้จนสำเร็จลงด้วยดีทุกประการรวมทั้ง อาจารย์ อรทัย ทับพร ที่ได้ให้ข้อมูลในด้านเพลงร้อง และดนตรีเป็นอย่างดี จึงขอขอบพระคุณและขอบคุณเป็นอย่างมากไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ท้ายนี้ ผู้เขียนใคร่ขอขอบคุณผู้ให้ความช่วยเหลือและผู้มีอุปการะคุณ ทุกท่าน รวมทั้งคุณ คาโยโกะ อากิโมโตะ จากสมาคมนาฏศิลป์ญี่ปุ่น-ไทย ผู้ซึ่ง ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้บางส่วน คุณบัญญัติ น้อยอาไพ ให้ความอนุเคราะห์ เครื่องแต่งกายละคร ตลอดจนอาจารย์และนิสิตที่ช่วยแต่งตัวละครทุกท่าน

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญภาพ	ญ

บทที่

1. บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
ขอบเขตการศึกษา	10
วิธีการดำเนินการวิจัย	10
สถานที่ทำการวิจัยและเก็บข้อมูล	11
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	12
2. ประวัติระบำสีบ ที่มา	13
วิวัฒนาการ	16
3. ระบำสีบทฉบับปัจจุบัน องค์ประกอบของระบำสีบ	47
วิเคราะห์ระบำสีบทฉบับปัจจุบัน	72
สรุปผลการวิเคราะห์	94

4. การรื้อฟื้นระบอบาสืบทลบบโบรมณ	101
คิดและเลือก	
ทำร่ำ	103
การแปรแถว	105
ทดลองทำ	
ทำร่ำ	107
การแปรแถว	163
ตรวจสอบ	181
ปรับปรุงแก้ไข	182
สรุปผล	182
ทำร่ำและกระบวนการร่ำ	182
ประโยชน์ที่ได้รับจากการรื้อฟื้นทำร่ำ	376
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	
เอกสารอ้างอิง	395
ภาคผนวก	
ก ทำร่ำอ้างอิง	398
ข นาฏยศัพท์	420
ค ประวัติอาจารย์ เฉลย ศุขะวณิช	424
ง ประวัติวังสวนกุหลาบ	428
จ คณะละครวังสวนกุหลาบ	432
ประวัติผู้เขียน	439

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การเลือกทำรำเพลงพระทอง.....	119
2	การเลือกทำรำเพลงเข้าหลุด	132
3	การเลือกทำรำเพลงสระบุหรง	145
4	การเลือกทำรำเพลงบะหลิม	158
5	การแปรแถวเพลงพระทอง	170
6	การแปรแถวเพลงเข้าหลุด.....	173
7	การแปรแถวเพลงสระบุหรง.....	175
8	การแปรแถวเพลงบะหลิม	178

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 ทำอัมพร (ทำสวดสูง)	48
2 ทำพาลา	49
3 ทำเจ็ดฉิน	50
4 ทำโลมบน	50
5 เครื่องแต่งกายตัวพระ	69
6 เครื่องแต่งกายตัวนาง	71
7 ทำเดิน	184
8 ทำเหาะ	185
9 ทำกราบ	186
10 ทำสวดสูง	187
11 ทำเทพนม	188
12 ทำกราบ	189
13 ทำชักแป้งผัดหน้า	190
14 ทำโบก	191
15 ทำมอง, ทำตัวเรา	192
16 ทำโบก	193
17 ทำส่ายแขนเดียว	194
18 ทำสวดสูง	195
19 ทำพาลา	196
20 ทำรำรำย	197
21 ทำสวดสูง, ทำมอง	198
22 ทำพาลา, ทำป้อนหน้า	199

23	ทำมอง, ทำตัวเรา	200
24	ทำมอง, ทำเพื่อนรำ	201
25	ทำมอง, ทำชี้, ทำที่ 15	202
26	ทำสายสองแขน	203
27	ทำที่ 2	204
28	ทำที่ 6	205
29	ทำที่ 58	206
30	ทำสอดสร้อย	207
31	ทำที่ 12	208
32	ทำภมรเกล้า	209
33	ทำกัน, ทำหลบ	210
34	ทำจับท่า 2	211
35	ทำสอดสร้อยหมุนตัว	212
36	ทำที่ 23	213
37	ทำสอดสูง	214
38	ทำสายสองแขน	215
39	ทำรำยั่ว	216
40	ทำคว่า, ทำหลบ	217
41	ทำที่ 11	218
42	ทำที่ 26	219
43	ทำเชยคาง	220
44	ทำสายแขนเดียว	221
45	ทำโลมบน	222
46	ทำป้องบัด	223
47	ทำสอดสูง	224
48	ทำผาลา	225
49	ทำที่ 13	226

50	ท่าพาลา	227
51	ท่ากั้น, ท่าหลบ	228
52	ท่าที่ 28	229
53	ท่านางนอน	230
54	ท่าจูงมือ	231
55	ท่าจับท่า 3	232
56	ท่าย้ายท่า	233
57	ท่าจูงมือ	234
58	ท่าที่ 43	235
59	ท่าที่ 12	236
60	ท่าตัวเรา, ท่ามอง	237
61	ท่ามอง, ท่าตัวเรา	238
62	ท่าพิสมัยเรียงหมอน	239
63	ท่าพิสมัยเรียงหมอน	240
64	ท่าที่ 48	241
65	ท่าจ่อเพลิงกาฬ	242
66	ท่าที่ 28	243
67	ท่าปิดมือ	244
68	ท่ายืน, ท่าที่ 41	245
69	ท่ามอง, ท่าหลบ	246
70	ท่าที่ 31	247
71	ท่าสอดสร้อย	248
72	ท่าที่ 26	249
73	ท่าที่ 11	250
74	ท่าสอดสร้อย, ท่ามอง	251
75	ท่ามอง, ท่าตัวเรา	252
76	ท่ามอง, ท่าสอดสร้อย	253

77	ท่าที่ 32	254
78	ท่ามอง, ท่ายิ้ม	255
79	ท่ายื่น, ท่าหลบ	256
80	ท่ายื่น, ท่ามอง	257
81	ท่าที่ 34, ท่าที่ 35	258
82	ท่าที่ 36, ท่าหลบ	259
83	ท่ายิ้ม, ท่าอาย	260
84	ท่าที่ 12	261
85	ท่าภมรเกล้า	262
86	ท่าชี้, ท่าหลบ	263
87	ท่าสอดสูง (ฉายมือ)	264
88	ท่ารำยั่ว	265
89	ท่าย้ายท่า	266
90	ท่าสอดสูง	267
91	ท่าเจ็ดฉิน	268
92	ท่าที่ 5	269
93	ท่ามอง, ท่าหลบ	270
94	ท่าที่ 2	271
95	ท่าชี้, ท่าที่ 2	272
96	ท่าภมรเกล้า	273
97	ท่าพิสมัยเรียงหมอน	274
98	ท่านั่ง	275
99	ท่าตัวเรา	276
100	ท่าสอดสูง	277
101	ท่าเจ็ดฉิน	278
102	ท่าพาลา	279
103	ท่าส่ายสองแขน	280

104	ท่าที่ 7.....	281
105	ท่ายื่น, ท่ามอง	283
106	ท่าบัวชูฝัก, ท่าป้องหน้า	284
107	ท่าบัวชูฝัก, ท่าตัวเรา	285
108	ท่าป้องหน้า, ท่ารำฟ้อน	286
109	ท่าชี้, ท่าสอดสูง	287
110	ท่าที่ 8	288
111	ท่าที่ 9	289
112	ท่ากราบ	290
113	ท่าสอดสร้อย	291
114	ท่าที่ 24	292
115	ท่ามอง, ท่าหลบ	294
116	ท่าสอดสูง (ฉายมือ).....	295
117	ท่าที่ 61	296
118	ท่าที่ 42	297
119	ท่าที่ 25	298
120	ท่าสอดสร้อย	299
121	ท่าสอดสูง	300
122	ท่าที่ 37	301
123	ท่ากัน, ท่าที่ 61	302
124	ท่าโอบเอว	303
125	ท่าที่ 38	304
126	ท่าที่ 40	305
127	ท่าที่ 41.....	306
128	ท่าที่ 45.....	307
129	ท่าตัวเรา, ท่ามอง	308
130	ท่ากัณฑ์ร้อน	309

131	ท่าที่ 10	310
132	ท่าที่ 17	311
133	ท่ามอง.....	312
134	ท่าที่ 19, ท่าที่ 20	313
135	ท่าจันทร์ทรงกลด	314
136	ท่ารำฟ้อน	315
137	ท่าที่ 22	316
138	ท่าบุงฟ้อนหาง.....	318
139	ท่าย้ายท่า	319
140	ท่าที่ 12	320
141	ท่าพาลา	321
142	ท่าสอดสูง	322
143	ท่าสอดสูง (ฉายมือ)	323
144	ท่าที่ 53	324
145	ท่าที่ 54.....	325
146	ท่าที่ 55	326
147	ท่าที่ 56.....	327
148	ท่าที่ 18	328
149	ท่ามอง, ท่าหลบ	329
150	ท่าย้ายท่า	330
151	ท่ามอง, ท่าที่ 51.....	332
152	ท่ามอง, ท่าที่ 52.....	333
153	ท่าเชื่อม, ท่าที่ 52	334
154	ท่ายืน, ท่าปฐม.....	335
155	ท่าช้างประสานงา	336
156	ท่าที่ 14	337
157	ท่าที่ 15	338

158	ท่าจับท่า 1	339
159	ท่าที่ 60	340
160	ท่ายืน, ท่าที่ 47	341
161	ท่ามอง, ท่ากั้น	342
162	ท่าที่ 61	343
163	ท่าชี่, ท่าที่ 28	344
164	ท่ามอง, ท่าตัวเรา	345
165	ท่าที่ 59	346
166	ท่าที่ 39	348
167	ท่าที่ 50	349
168	ท่ามอง, ท่าหลบ	350
169	ท่าเทพนม	352
170	ท่าเทพนม	353
171	ท่าพรหมสี่หน้า	354
172	ท่าที่ 62	355
173	ท่าที่ 57	356
174	ท่าสอดสร้อย	357
175	ท่าที่ 57, ท่าที่ 28	358
176	ท่าสอดสร้อย	359
177	ท่าที่ 63	360
178	ท่าที่ 64	361
179	ท่าบัวชูฝัก	362
180	ท่าสอดสร้อย	363
181	ท่าจีบยาว	364
182	ท่าภมรเกล้า	365
183	ท่ามอง, ท่าหลบ	366
184	ท่าที่ 16	367

185	ทำสอดสูง	368
186	ทำพาลา	369
187	ทำจีบยาว	370
188	ทำสายสองแขน	371
189	ทำที่ 15	372
190	ทำสอดสูง	373
191	ทำที่ 65	375
192	ทำโลมบน	377
193	ทำกั้น ทำหลบ	379
194	ทำยืมทำอายุ	381

ศูนย์วิทยพัธพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย